

Théorie Communiste

Komunistická teorie

SAMIZDAT STARÉHO KRTKA
edice Komunizace

Théorie Communiste

KOMUNISTICKÁ TEORIE

Edice KOMUNIZACE

svazek 2

**Samizdat Starého Krtka
2011**

publikace 2

www.kknihovna.wordpress.com
samiknisk@gmail.com

OBSAH

Komunistická teorie	5
Théorie Communiste: Kdo jsme?	16
Rozhovor s Rolandem Simonem pro švédský časopis <i>Riff-Raff</i>	19

KOMUNISTICKÁ TEORIE

Fundamentálním problémem, k němuž se veškerá teoretická produkce musí vracet, jemuž musí čelit a jehož řešení musí nalézt, je tento: jak může proletariát – jednající striktně jako třída kapitalistického výrobního způsobu, ve svém protikladu s kapitálem uvnitř tohoto výrobního způsobu – zrušit kapitál a tudíž všechny třídy, tudíž i sám sebe; tedy, tak řečeno, zplodit komunismus?

Genealogie této otázky nás vede zpět k dědictví „Levicí“ a zejména pak Německo-holandské levice. Samozřejmě bychom se mohli vrátit až k Marxovi nebo Bakuninovi v jeho kontroverzi s prvně jmenovaným a k jistým anarchistickým teoretikům. Dále uvidíme, proč takzvaná Italská levice o nezbytnosti této otázky neuvažovala.

Zásadní problém, s nímž se TC utkávala od svého počátku v roce 1975 (předtím jsme vydávali revue *Intervention Communiste* – které vyšly 2 čísla a několik bulletinů – a někteří z nás participovali na *Les Cahiers du Communisme de Conseils* redigovaných od roku 1968 do roku 1973 v Marseille), setrvává v rámci perspektivy třídy, a přitom klade produkci komunismu jako zrušení kapitálu a tedy i tříd a jako překročení všech stávajících kategorií, v nichž se jeden i druhý definují: směna, hodnota, stát, existence tříd jakožto partikularizace pospolitosti, dělná práce, vlastnictví, námezdní práce, akumulace, výrobní síly, existence a tudíž i management ekonomiky. Komunismus není dělnickou správou tohoto výrobního způsobu, vědomým ovládnutím jeho protikladů, zhoštěním se rozvoje výrobních sil tam, kde už sám kapitalismus nedokáže pokračovat. Protože nemá žádný předpoklad, který by bylo třeba reprodukovat, komunismus není výrobním způsobem; není ani společností ve smyslu totality obsahující vztahy, které si mezi sebou definují jedinci ve své jedinečnosti. Komunismus je tím, co proletariát v sobě nachází schopnost vyprodukovat – zrušení kapitálu v tomto procesu a sebe samého.

Hlásíme-li se k „dědictví“ Německo-holandské levice, je nutno vysvětlit dynamiku tohoto odkazu. Přihlásit se k tomuto „dědictví“ neznámá opakovat tu či onu neměnnou pozici KAPD nebo AAUD či teoretiků jako třeba Gorter, Pannekoek nebo Rühle. Neznámá to ani zvolit si ty nejlepší ze souboru pozic; důležitý je teoretický systém, problematika. Německá revoluce nalezla své nejuspěšnější teoretické výrazy v produkci a organizační praxi Levic, napříč narůstajícím množstvím schismat a přeskupování. Levice na jednu stranu vyjadřují výsledek dlouhého cyklu minulých bojů (od roku 1871 a dokonce 1848) a na straně druhé zhroucení tohoto cyklu. Nicméně na základě obsahu tohoto třídního boje a dokonce na základě jeho porážky, stylem, kterým Levice vysvětlovaly tento obsah a teoretizovaly tuto porážku, prakticky i teoreticky otevřely nové období, novou strukturaci třídního boje.

Cyklem bojů, který vyplodil německou revoluci 1918-1923, je cyklus revoluce a komunismu jako afirmace třídy. Proletariát se chystá stát panující třídou, uvádí v život přechodné období a bere do svých rukou rozvoj výrobních sil a historické výdobytky kapitalismu se všemi jejich protiklady. Jedná se o „společnost sdružených výrobců“ popsanou Marxem v *Kapitálu*, v opatřeních *Komunistického manifestu* z roku 1848 nebo z *Kritiky Gothajského programu*. Posilování strany (jejíž pojem a sama existence jsou spojeny s touto strukturací třídního boje), odborová agitace, ústavní a sociální reformy, parlamentarismus, to vše směřuje k této „apoteóze“ proletariátu jako nové vládnoucí třídy; a premisy revoluce i

revoluce sama jsou nazírány ve světle tohoto posilování třídy uvnitř kapitalistického výrobního způsobu. V perspektivě revoluce jakožto afirmace třídy je vlastně reformismus vlastní procesu samotného třídního boje. Nejde o chybu, o úchylku od jakési pravověrnosti. Že proletariát klade revoluci jako svoji vlastní afirmaci, svoji cestu na místo vládnoucí třídy a ke generalizaci svého postavení na celou společnost; že jeho posilování v interiéru stávajícího výrobního způsobu bylo královskou cestou této afirmace; že je dokonce možné si to splést s posilováním kapitálu samotného; to vše závisí na způsobu, jímž se třídní protiklad strukturuje v této dějinné fázi kapitalistického výrobního způsobu, kterou po vzoru Marxovy periodizace kvalifikujeme jako formální přivtělování práce ke kapitálu.

Jednoduše řečeno, v této fázi je kapitál vnějším omezením, od něhož se proletariát musí osvobodit. Jedná se o osvobození práce, které se ještě mohlo jevit jako skutečně odlišné od námezdní práce, tedy jako autoreprezentace námezdní práce do té míry, že se klade jako schopna svého osvobození. Ze stejného důvodu ale není možná revoluce a komunismus. Nikoli proto, že po celou věčnost je revolucí něco jiného, nýbrž proto, že je-li v třídním boji prakticky nastolena afirmace třídy a proces, který si tato uvnitř kapitalismu vynucuje, pak tato afirmace i proces nalézají v reprodukci kapitálu svoji nezbytnou potřebu a svoji existenci a jim vlastní limit nalézají v rozvoji kapitálu samotného, kteroužto podobu posilování třídy a její organizování nutně nabývá.

Proto od chvíle, kdy z větší části proběhl přechod k reálnému přivtělování (konec 19. století), vstupuje autonomní potvrzování třídy do rozporu s jejím posilováním uvnitř kapitalismu, neboť to je víc a více samopohybem reprodukce kapitálu samotného. Zároveň toto potvrzování nemůže jinde nalézt svůj základ, definici svých cílů a svůj *raison d'être*. Všeobecná krize sociální demokracie – nejen té německé – je sociálním, politickým a teoretickým projevem této dynamiky. Revoluce jako afirmace funguje na vzájemně určující dualitě členů, která se historicky vyvinula v protiklad mezi autonomním potvrzením třídy a jejím posilováním v kapitalistickém výrobním způsobu. Do roku 1871 mohly základní členy tohoto protikladu v dělnickém hnutí koexistovat víceméně přátelsky, ale pak už ne. Německou revoluci a tudíž Německou levici tato situace dostala do pastí: autonomní afirmace proletariátu se střetla s tím, čím byl v kapitálu, čím se stal. Střetla se s jeho vlastní třídní mocí jakožto třídy kapitalistického výrobního způsobu. Revoluce jako potvrzení třídy konfrontuje negaci třídy (s tím vnitřně souvisí kontrarevoluce) v tom, co je její zásadní determinantou. Hovoří se o „tragédii“ německé revoluce, kterýžto výraz by byl téměř příhodný, kdyby neimplikoval vnitřní rozpor třídy (dvojitý tlak na tragického hrdinu). Moc třídy jakožto třídy tohoto kapitalistického výrobního způsobu je fakticky mocí kapitálu, k němuž se tato moc vždy přivtěluje, neboť z definice ji kapitál skutečně činí svou vlastní v podobě svého pohybu. V době reálného přivtělování práce ke kapitálu se posilování třídy, v němž se práce klade jako esence kapitálu, překrývá s vlastním vývojem kapitálu. Od první světové války tak může proponovat na pozici manažerky kapitálu; takto se může stát akutní formou kontrarevoluce. Protože uznává směnu, hodnotu, management (třída vždy někde existuje, zejména pak pro kapitál), akumulaci podle sektorů a plánování za obsah své afirmace, klade tato afirmace třídy jako svůj předpoklad reprodukci kapitálu a v souladu se svojí konkrétní historickou povahou reálnou neuskutečnitelnost revoluce. Ruská revoluce byla modelem této neuskutečnitelnosti, tohoto procesu, i když aby sám proces afirmace skončil jako kontrarevoluce a kapitalistický rozvoj (definice složení třídy kapitalistů je zajímavá jen relativně), bylo k tomu zapotřebí jistých specifických okolností.

Po první světové válce (abychom rupturu zařadili chronologicky) se víceméně praktikuje přechod kapitálu, který se vynořuje z dlouhé deprese na konci 19. století, k reálnému přivtělování. Reálné přivtělování práce ke kapitálu značí, že reprodukce práce se konfliktně integruje do cyklu kapitálu (relativní nadhodnota); značí, že absorpce živé práce kapitálem je zásadním dílem bezprostředního procesu práce, jenž se s rozvojem fixního kapitálu stává adekvátním pojmu kapitál; značí, že na rovině totality odstraňu-

je směna za výrobní náklady specifíčnost práce jakožto výrobkyně hodnoty; značí, že práce produkuje nadhodnotu, v její relativní formě, se zcela konkretizuje jako námezdní práce. Dějiny kapitalistického výrobního způsobu jsou vždy v podstatě dějinami protikladu mezi proletariátem a kapitálem. Přejít k reálnému přivtělování byl historicky determinován vlnou revolucí po první světové válce a dál si měl nést jejich „stigmata“ v podobě partikularizace dělnické třídy a potvrzování identity dělnické třídy uvnitř její vlastní reprodukce (viz „Problématiques de la Restructuration“, TC č. 12).

Na jednu stranu je německá revoluce a její teoretické vyjádření v podobě Německo-holandské levice výrazem boje proti této integraci reprodukce dělnické třídy do vlastního cyklu kapitálu; je činnou kritikou všech mediací posilování třídy uvnitř kapitalistického výrobního způsobu jakožto samotného procesu revoluce: odborářství, masová strana, jednotná fronta, parlamentarismus. Určité zlomky Levice dokonce došly ke kritice všech bojů ohledně mzdy, protože nakolik představují „sebepoznání třídy“ v systému, natolik ji odvádějí od revoluce. Na druhou stranu Levice z komunismu učinila odhalení bytí proletariátu coby produktivní třídy, pracující třídy, kooperativní práce obecně. Třídu již nemělo nic separovat od toho, co v sobě bezprostředně obsahuje – od komunismu. Forma rady je tedy přirozenou formou její aktivity. V tom případě ale komunismus není nic víc než řízení výroby proletariátem v rámci již daných kategorií: vlastnictví (kolektivní, společenské, státní...), dělba práce, směna, rozvoj výrobních sil, existence ekonomiky jako pole zpředměťování společenských vztahů. Proletariát kompletně manifestuje svoji integraci a svoji definovanost kapitálem a ve svém boji tak může pouze konfliktně posilovat svého protivníka (kapitál je právě procesem tohoto konfliktu) a poznat jeho nezbytnost.

Integraci, k níž dochází při přechodu k reálnému přivtělování, Levice spatřovala pouze v mediacích posilování třídy a tyto mediace separovala od definice proletariátu jakožto třídy kapitalistického výrobního způsobu. Komunismus byl odhalením, osvobozením esenciálního bytí třídy takové, jaká existuje v kapitalistickém výrobním způsobu a jak ji tento definuje. Italská levice nikdy nedošla k bodu ruptury, který by přinesl dotazování a nahrazování. Zůstala uzavřena v kritice mediací nikoli jako mediací o sobě, ale z formální perspektivy. Formy těchto mediací znala jen jako formy a jako takové je kritizovala (masová strana, jednotná fronta, antifašismus). Chtěla mediace (stranu, odbory, přechodné období, dělnický stát) posilování třídy v kapitalistickém výrobním způsobu a její afirmaci bez projevů existence třídy jakožto třídy tohoto výrobního způsobu (viz debaty Bilan o odborářství a dokonce o existenci proletariátu).

Prohlubování reálného přivtělování nemohlo pro Levice nebýt fatální. Bylo čím dál tím zřejmější – ne jako intelektuální objev, ale jako praxe třídy ve výrobním způsobu – že odborářství, parlamentarismus, přílnost k demokracii (k nutnému fetiši této společnosti, spojenectví mezi třídami), obrana pracovních podmínek, stranická organizace, to vše nebyly mediace, jež by byly vnější bytí třídy, té třídy, která je ze své definice ve vzájemném vztahu s kapitálem. Afirmovat kritikou všech těchto mediací, že bytí třídy v sobě bezprostředně nese komunismus, nemohlo nechat toto bytí „nedotčené“, pokud jde o revoluční přirozenost, kterou je třeba osvobodit. Kritikou těchto mediací a praktik připisovaných „starému dělnickému hnutí“ se totiž ozřejmovalo, že jeden „odhaluje“ a naráží na adhezi proletariátu ke kapitalistickému výrobnímu způsobu a k jeho definovanosti uvnitř tohoto výrobního způsobu, a přitom si komunismus dál představuje jako odhalení a osvobození jeho bytí. Setrváváním u afirmace tohoto bytí se nešlo pohnout za vizi revoluce jako osvobození třídy a zároveň kritika mediací činí tabu ze všemožných projevů této afirmace. Navíc se tak konzervovala perspektiva, v níž komunismus představuje dělnickou správu kapitálu.

Nicméně historie Německo-holandské levice neskončila jednoduše v této slepé uličce. Málem sobě samé navzdory (jak ukazují vlastní dějiny jejich schismat ve 20. a 30. letech) zplodila podmínky a teoretické nástroje pro její překonání. Její reflexe „starého dělnického hnutí“, její analýzy ruské revoluce a její kritika dělnické politiky vede Německo-holandskou levici k názoru, že proletář provádí revoluci

– je nositelem komunismu – v kontradiktorním stavu, kdy ničí vše, co produkuje jeho bezprostřední existenci v této společnosti a vše, co ji vyjadřuje. Revoluci jakožto afirmaci bytí třídy konzervovala kritika všech stávajících forem tohoto bytí. Protože pořád zastávala perspektivu afirmace třídy, dostala se Levice do slepé uličky, ale její kritika existence třídy byla odrazovým můstkem pro cestu z této slepé uličky. Postavovala k tomu, aby se nadále nemělo za to, že tato existence je v rozporu s její esencí.

„Ultralevice“ (termín, který se objevil na konci 20. let a po vítězství kontrarevoluce formalizoval všechny kroky vpřed, které Levice za revoluční vlny učinily) však nikdy nedokázala artikulovat, že třída byla revoluční tehdy, když ve své definovanosti tím, že je třídou kapitalistického výrobního způsobu našla schopnost a nutnost negovat ve svém protikladu s kapitálem sebe samou jakožto třídu. Jakmile bylo tohoto pojetí konečně dosaženo za krize na konci šedesátých let, stala se z něj její labutí píseň. Ti, kdo se nejvíce přiblížili k této vizi během první fáze reálného přivtělování a navzdory silné identitě dělnické třídy, nemohli než opustit teorii komunismu jakožto teorii proletariátu (skupina L'Ouvrier Communiste, jistí jedinci angažovaní v Bilan, Essenská tendence KAPD, která znovu objevila teorie „Jungen“ o individuálním dělníkovi, a všichni ti, kdo přestanou „věřit v proletariát“). Museli jsme si počkat až na šedesátá léta, než byla tato otázka položena nově. A právě v tom spočíval zásadní přínos SI i přes její mystifikující termíny. Definice proletariátu a spektáku se tvářily, že celý problém vyřešily, protože zůstaneme-li na rovině jedince a komodity, pořád máme odcizení, ale ne vzájemný poměr mezi proletariátem a kapitálem. Invariance nakonec problém rozřešili tím, že vylili vaničku i s dítětem:

„Cílový bod je již naznačen: situovat meze teorie proletariátu na dějinný plán, tedy předložit důkazy toho, jak proletariát v procesu revolučních bojů tohoto století nenabídl jinou společnost, jiný způsob života; jak konec konců jen volal po jiné správě kapitálu. (...) Takže říci, že je třeba demarkovat, co skutečně dokázaly [boje ve 20. letech] vyprodukovat, rovněž znamená pochopit, proč hnutí našich dnů nedokázalo zajít za praxi svých předchůdců. Vypadá to, že z této slepé uličky se nedostaneme, pokud neopustíme teorii proletariátu.“

Jak reálné přivtělování postupovalo (to ono bylo ve vztahu k období na začátku 20. let skutečnou kontrarevolucí), vypadalo to, že mediace existence třídy v kapitalistickém výrobním způsobu ani zdaleka nejsou vnější „bytí“ třídy, která se proti nim musí potvrdit, nýbrž jsou jen tímto bytím v pohybu, v jeho nutném poměru s druhým pólem společnosti, kapitálem. Ultralevice tak současně došla na jedné straně ke kritice jakéhokoli vztahu mezi existencí třídy v kapitalistickém výrobním způsobu a komunismem a na straně druhé k afirmaci rovnítka mezi komunismem a bytím třídy. Tento rozpor provizorně překonala vymezením integrace jako produktu všech mediací kladených mezi bytí třídy a komunismus. Podle ultralevice bylo třeba bojovat proti všem těmto mediacím a potlačit je. Proletariát musí negovat sám sebe jako třídu kapitálu (nabýt své autonomie), aby uskutečnil svoji pravou přirozenost, která převládne nad kapitálem: třídou práce a její společenské organizace, rozvoje výrobních sil. Realita však tvrději ukazovala, že je to právě její pravá podstata, co těmto mediacím umožnilo existovat, a je tak s nimi v nutném vztahu. Ultralevice nám naznačila: „revoluce a komunismus nejsou afirmací třídy tak, jak existuje v kapitalistickém výrobním způsobu,“ ale sama již nevládla vztáhnout důsledky tohoto tvrzení na to, co považovala za revoluční podstatu proletariátu, co vždy kladla odděleně od jeho „existence“ (ultralevice fungovala na této dualitě, která nabere formu: proletariát/dělnická třída).

I se všemi svými limity nás ultralevice vede k fundamentálnímu teoretickému bodu komunismu jakožto negace proletariátu (který je stále potřeba definovat). Teprve po revoluční obrodě na přelomu 60. a 70. let jsme byli nuceni vzít si teoretická ponaučení z celého cyklu bojů, který započal ve 20. letech 20. století, a překročit je. Zkušenost těchto let nadále nedovolovala žádné iluze o revolučnosti manage-

mentistické perspektivy. Italská levice si již tuto kritiku osvojila, ale ani v nejmenším ji nevztáhla k autonegaci třídy, jediné snad „potají“ a v kontrastu s jejím oficiálním diskursem (viz Bordigovy pochyby, které Camatte odhalil v *Bordiga et la Passion du Communisme*). Završený cyklus bojů nám zanechal dvě jistoty: revoluce a komunismus jsou zrušením kapitalismu a do té míry i zrušením všech tříd včetně proletariátu (zde komunistická teorie vystupuje jako teorie revoluce); protikladem mezi proletariátem a kapitálem je samotný proces, kterým se kapitalistický výrobní způsob reprodukuje, samotný proces akumulace jakožto kvalitativní pohyb a proces jeho restrukturalizace (zde komunistická teorie vystupuje jako teorie kontrarevoluce). Tím se měla eliminovat možnost hledání schopnosti proletariátu zplodit komunismus jinde než ve striktně kapitalistických podmínkách protikladu. A tak na nás nemilosrdně dorážela otázka položená na začátku tohoto textu: „Jak může třída, jednající striktně jako třída, zrušit kapitalismus?“

V podmínkách raných sedmdesátých let se na tuto otázku formulovaly dva typy odpovědí. První spočíval v převzetí příspěvku Levicí bez managementistického aspektu (časopis a kniha *Le Mouvement Communiste*) nebo v jeho úplném opuštění, takže nezbylo nic než katalog „revolučních pozic“ („Bail a Céder“), jejichž jedinými garanty byli „revolucionáři“ (*LMC* č. 4). Touto cestou se později vydaly časopisy *La Banquise* a *La Guerre Sociale*, ale stále více podporovaly humanistické pojetí proletariátu, přítomné pak zejména v *La Brise-Glace* a *Mordicus*: osvobození lidské aktivity od práce či od třídy, kapitál jako útlak, proletariát jako chudáci. Nakonec si již nedokázaly představit, že protiklad mezi proletariátem a kapitálem produkuje komunismus, a tak jejich celkovou vizí byla opozice mezi komunistickou a kapitalistickou tendencí. Výsledkem bylo chápání společenského pohybu jako opozice mezi pravou lidskou pospolitostí a pospolitostí falešnou – demokracií (takže revizionistická úchylka, viz *TC* č. 13).

Druhá odpověď spočívala v pojednávání o autonegaci proletariátu (*Négation, Intervention Communiste, Théorie Communiste* č. 1, *Crise Communiste*). Paradoxně jsme stále vězeli v předchozí problematice: pořád jsme ještě proletariátu dávali revoluční přirozenost. Tato revoluční přirozenost byla vnitřním protikladem mezi jeho spoluúčastí na této společnosti a negací této společnosti, která v proletariátu existovala jako „tendence“ rozcházející se s jeho spoluúčastí. Autonegace byla resuscitací lidské esence. Stále ještě jsme vězeli v teleologii a scholastice: esence, existence, bytí, tendence, smysly, kvality... V této problematice jsme tedy pořád byli na pokraji opuštění třídní teorie a pádu do teorie lidství a/nebo jedince (*Crise et Communisme, L'unique et son Ombre*).

Z toho důvodu jsme na sebe vzali úkol teoreticky redefinovat protiklad mezi proletariátem a kapitálem. Předně jsme museli redefinovat protiklad tak, aby jako své rozřešení nesl komunismus a zároveň popisoval reprodukční dynamiku kapitálu. Bylo třeba postulovat identitu proletariátu jako třídy kapitalistického výrobního způsobu i jako třídy revoluční, což nutně znamenalo nenazírat tuto „revolučnost“ nadále jako cosi proměňujícího se, mizejícího a znovu se rodícího na základě plynutí okolností a podmínek.

Tímto protikladem je vykořisťování:

- 1) Definiuje stávající třídy v přísném vztahu vzájemné souvislosti.
- 2) V podobě akumulace bezprostředně postuluje protiklad mezi třídami jako dějiny.
- 3) Svě členy nedefinuje jako oddělené póly s danými podstatami, jako póly, které se dějinami modifikují a které konají ve vztahu k vnějšímu pohybu akumulace postulovanému jako podmínka jejich konání, nýbrž ze vztahu mezi členy a svým pohybem činí „esenci“ svých členů.
- 4) Jakožto protiklad mezi proletariátem a kapitálem je procesem historické signifikace kapitalistického výrobního způsobu; kvalitativně definuje proces akumulace kapitálu jako de-esencializaci práce, jako „protiklad v pohybu“; definuje akumulaci kapitálu jako jeho nekrolog (viz Marx, *Grundrisse*).
- 5) Znamená, že proletariát se ve svém poměru s kapitálem nikdy nepotvrzuje: vykořisťování je přivtělováním. Protikladem mezi proletariátem a kapitálem je právě ta metoda, kterou práce společensky

existuje – zhodnocování. Definován vykořisťováním, proletariát se nachází v protikladu ke společensky nezbytné existenci své práce jako kapitálu, tedy hodnoty, která se stala autonomní a zůstává autonomní pouze, když se zhodnocuje: pokles míry zisku je protikladem mezi třídami. Vykořisťování jako protiklad deobjektivizuje pohyb kapitálu.

- 6) Proletariát je v neustálém protikladu s tím, že je sám definován jakožto třída:
 - Nutnost jeho vlastní reprodukce je pro něj cosi, co stojí proti němu, reprezentováno kapitálem.
 - Nikdy nenalézá své vlastní potvrzení v reprodukci společenského vztahu, jehož nutným pólem nezbytně je.
 - Není v protikladu s automatickým pohybem reprodukce kapitalistického výrobního způsobu, ale s druhou třídou – kapitál je nezbytně třídou kapitalistů. Pro proletariát jeho vlastní existence jakožto třídy prochází skrze zprostředkování: antagonistickou třídu.

- 7) Vykořisťování nedovoluje definovat třídy mimo jejich vzájemný poměr a historický tok jejich protikladu (protiklad je právě tímto historickým tokem), a přesto specifikuje místo každé z tříd v tomto poměru. Proletariát je vždy přivtělován ke kapitálu a na konci každého cyklu musí kapitál reprodukovat střet s prací; vykořisťování se fakticky realizuje nikdy nedovršenou přeměnou nadhodnoty v další kapitál (kapitál jako proces, v němž je sám svým předpokladem).

Je-li protikladem mezi třídami vykořisťování, pak jejich partikularizaci chápeme jako partikularizaci pospolitosti a tedy zároveň jako jejich vzájemný poměr. To tedy znamená: nemožnost potvrzení proletariátu, protiklad mezi proletariátem a kapitálem jako historii, kritiku všech teorií o revoluční přirozenosti proletariátu jakožto definitivní esenci pohřbené či maskované reprodukcí totality (kapitál jako svůj vlastní předpoklad). Historizovali jsme protiklad a tudíž i revoluci a komunismus a nejen jejich okolnosti. Revoluci a komunismus historicky plodí cykly bojů, které ukazují čas v pochodu odvíjejícího se protikladu.

Poslední bod je zásadní: porážka cyklu bojů byla historickou porážkou. Nesmíme vylít dítě i s vaničkou ani se snažit o nové radikálnější (méně managementistické) provedení německé revoluce. Za formálního přivtělování se revoluce a komunismus kladly jako afirmace třídy; pak po 20. letech rozklad této afirmace; a to i přesto, že třídnímu boji v té době souběžně dominovala perspektiva prosazování integrace třídy, která dosahovala až snahy o zrušení protikladu skrze odstranění jeho živné půdy (sociální demokracie, komunistické strany). Hnutí, jehož výrazem byly Levice, neselhalo, protože bylo managementistické; selhalo, protože nemohlo být ničím jiným, nakolik daný cyklus bojů byl cyklem potvrzení práce. Nejednalo se tedy o porážku revoluce s velkým R, ale revoluce tak, jak existovala historicky. Nebyla otázkou volby mezi různými pozicemi; překonána musela být celá problematika revoluce jako afirmace třídy. Že bylo možné převzít teoretické prvky a použít je v jiných problematikách, tento imperativ nikterak neměnilo.

Dostali jsme se tedy od perspektivy, v níž v sobě proletariát čelící kapitálu nalézal schopnost vytvořit komunismus, k perspektivě, v níž této schopnosti dosahuje v podobě vnitřního pohybu toho, co ruší. Tato schopnost je tedy historickým procesem; definuje překonání vztahu a nikoli triumf jednoho z jeho členů v podobě jeho generalizace. S vykořisťováním jakožto protikladem jsme tedy dostali identitu proletariátu jako třídy kapitalistického výrobního způsobu a jako třídy revoluční.

Nicméně, s ohledem na druhý člen to pořád mohlo vypadat problematičtěji. Jistě, vykořisťováním se proletariát nikdy nepotvrzuje a proces kapitálu jakožto protiklad mezi třídami byl deobjektivizován do té míry, že historický proces kapitálu byl pochopen jako třídní boj, což mělo význam „pohybujícího se protikladu“ (a to do té míry, že zákon klesající míry zisku byl analyzován jako protiklad mezi proletariátem a kapitálem). Jistě, vykořisťování představuje vztah, v němž je proletariát definován jako negace všech stávajících podmínek (směna, hodnota, třída, dělba práce, vlastnictví), a to na základě a jako vývoj těchto

stávajících podmínek (viz níže). Museli jsme se však vyhnout petrifikaci tohoto vzorce: tento protikladný vztah je dějinami; nejde tedy o pohyb revoluční podstaty, která se střetává s různými podmínkami. Jaká potom byla struktura protikladu platná tehdy na konci sedmdesátých let? Vztah mezi proletariátem a kapitálem se nalézal v procesu své restrukturalizace.

Celý předchozí cyklus bojů (od restrukturalizace po první světové válce na konci 60. let) spočíval na jedné straně na integraci konfliktní reprodukce proletariátu do reprodukčního cyklu kapitálu – v tomto ohledu byl skutečně procesem rozkladu revoluce jakožto afirmace třídy – a na straně druhé na partikularizaci proletariátu uvnitř procesu, v němž je předpokladem kapitálu zase kapitál – v tomto ohledu celou dobu fungoval na bázi identity dělnické třídy, která stála přímo proti kapitálu. Proto při rozkladu programatismu převládala identita dělnické třídy. („Problématiques de la Restructuration“, TC č. 12)

Předchozí situace třídního boje, dělnického hnutí, se v první fázi reálného přivtělování, která skončila v 70. letech, zakládala na protikladu mezi vytvářením a rozvojem stále společenštější pracovní síly na jedné straně a zjevně omezenými formami přivlastňování si této pracovní síly kapitálem v bezprostředním výrobním procesu a v reprodukci na straně druhé. A právě tato antagonistická situace se vyvinula v identitu dělnické třídy, která své bezprostředně rozpoznatelné znaky a modality (své potvrzení) nalézala ve velkotovárně, v dichotomii zaměstnanost a nezaměstnanost, práce a učení, v podřízení pracovního procesu souboru dělníků, ve vztahu mezi mzdami, růstem a produktivitou uvnitř konkrétní národní arény, v institucionálních reprezentacích, které si tohle všechno vyžaduje, a to stejně na úrovni továrny jako na úrovni státu. Proces, v němž je kapitál sám svým předpokladem, pokračoval, neboť ke kapitálu neodmyslitelně patří, ale protiklad mezi proletariátem a kapitálem se nemohl situovat na tuto rovinu, nakolik se uvnitř tohoto samotného autopředpokladu utvářela a potvrzovala identita dělnické třídy, která třídní boj strukturovala jako dělnické hnutí. A tak tomu bylo se všemi cykly bojů, které skončily v 70. letech a jejich vývoj měl tři roviny:

a) afirmace této identity (komunistické strany, odbory, určité frakce sociální demokracie), která oproti situaci za formálního přivtělování nemohla dát vzniknout jiné revoluční perspektivě než perspektivě organizovaného kapitalismu nebo levicového keynesiánství – odtud tedy neustálá nespokojenost levičáctví, která této rovině odpovídala.

b) sebeorganizace, čili roztržka s integrací reprodukce proletáře do reprodukce kapitálu a obranou postavení proletáře uvnitř této reprodukce kapitálu. Platí i pro schopnost proletariátu vztáhnout se ve svém protikladném poměru s kapitálem sám k sobě. V podobě ideologického diskursu militantů připisuje proletariátu esenci revoluční a vykořisťované třídy (konstruovanou prostřednictvím afirmace jeho existence v práci, společenské výrobě atd.), oddělenou od jeho existence ve vzájemném poměru s kapitálem (který je však skutečným pohybem protikladu v podobě vykořisťování). Tato existence jakožto třídy kapitalistického výrobního způsobu se tak redukuje na politické a odborové mediace (což je postoj ultralevice).

c) Autonegace: výsledek předchozích praktik a teoretizací, který je pak konfrontuje, když sám sebe klade jako jejich rozřešení.

Pozoruhodné je, že tyto tři roviny ustavičně reagují jedna na druhou a vzájemně se podmiňují: autonegace v podobě odmítnutí práce proti sebeorganizaci, sebeorganizace proti odborářství.

Restrukturalizace, která je od poloviny sedmdesátých let v běhu, činí proces celkové reprodukce společnosti adekvátním výrobě relativní nadhodnoty, nakolik se tento již neslučuje s žádným pevným bodem v železném chodu reprodukce celku, kterým se ustavičně reprodukuje proletariát i kapitál a znovu a znovu jsou jím stavěni tváří v tvář:

„Kapitalistický výrobní proces tedy svým vlastním chodem reprodukuje oddělení pracovní síly

od pracovních podmínek. Tím reprodukuje a zvětšuje podmínky vykořisťování dělníka. Nutí neustále dělníka prodávat svou pracovní sílu, aby mohl žít, a neustále umožňuje kapitalistovi kupovat ji, aby se obohacoval. Nyní to už není pouhá náhoda, že na trhu zboží proti sobě stojí kapitalista a dělník jako kupec a prodavač. Železný chod [Zwickmühle] samého procesu stále vrhá jednoho zpět na trh zboží jako prodavače své pracovní síly a stále mění jeho vlastní výrobek v kupní prostředek v rukou druhého. Ve skutečnosti patří dělník kapitálu ještě dříve, než se prodá kapitalistovi. Jeho ekonomické poddanství je zároveň podmíněno i maskováno periodickým obnovováním prodeje sebe samého, střídáním jeho individuálních zaměstnavatelů a kolísáním tržních cen práce. Kapitalistický výrobní proces v celkové souvislosti čili jako proces reprodukce vyrábí tedy nejen zboží, nejen nadhodnotu, ale vyrábí a reprodukuje sám kapitalistický vztah – na jedné straně kapitalistu, na druhé straně námezdního dělníka.“ (Marx, Kapitál, Kniha první, kapitola 21)

Všechny charakteristiky bezprostředního výrobního procesu (spolupráce, práce na lince, výroba-údržba, kolektivní dělník, návaznost výrobního procesu, outsourcing, segmentace pracovní síly), všechny charakteristiky reprodukce (práce, nezaměstnanost, formování, sociální dávky), všechny ty charakteristiky, které z třídy dělaly determinantu reprodukce samotného kapitálu (ovinití akumulace národní sférou, klouzavá inflace, „podíl na zisku z vyšší produktivity“, veřejný sektor), vše, co sociálně a politicky dělalo z proletariátu národního partnera pro jednání a tedy zakládalo identitu dělnické třídy, která se ucházela o kontrolu nad celou společností v podobě řízení a hegemonie, všechny tyto charakteristiky jsou potlačovány a rušeny. Tohle všechno může představovat překážku pro železný chod procesu, v němž kapitál zakládá zase kapitál, pro jeho plynulost. Na jedné straně totiž máme všechny separace, ochranná opatření, specifikace budované v opozici k poklesu hodnoty pracovní síly; ty, které zamezují celé dělnické třídě – globálně, v kontinuitě její existence, reprodukce a rozrůstání – aby musela čelit celému kapitálu jako takovému: to je první část železného chodu, reprodukce pracovní síly.

Na druhé straně máme všechna omezení oběhu, rotace, akumulace, které brzdí druhou část železného chodu, přeměnu nadvýrobku ve zisk a dodatečný kapitál. Každý nadvýrobek si musí někde najít svůj trh, každá nadhodnota si musí někde najít možnost fungovat jako dodatečný kapitál, tedy přeměnit se ve výrobní prostředky a pracovní sílu, aniž by tuto transformaci předem určovala nějaká formalizace mezinárodního cyklu (východní blok, periferie). Běh každé části železného chodu je ovlivňován pouze tou další částí a v ní.

Celkem vzato se kapitalistická restrukturalizace definuje jako rozklad všech krystalizačních bodů železného chodu, v němž kapitál zakládá zase kapitál: od všeho, co utváří identitu dělnické třídy, přes dělení na centrum a periferii, rozdělení globálního cyklu do dvou zón akumulace až po samotný monetární systém. Současná restrukturalizace přizpůsobuje obě části železného chodu výrobě relativní nadhodnoty souběžně s tím, jak bezprostřední výrobní proces – jejich průsečík – přenáší na každou z nich svoji energii a nutnost své metamorfózy. Právě v tomto smyslu se překrývá výroba nadhodnoty s reprodukcí podmínek této výroby. A to natolik a tak dobře, že napříště je protiklad mezi třídami situován na rovinu jejich reprodukce jakožto tříd. Tato rovina protikladu znamená: mizí veškerá identita dělnické třídy; existence proletariátu jako třídy je totožná s jeho protikladností vůči kapitálu; proletariát nenese žádný projekt reorganizace společnosti založený na své podstatě. Takové jsou charakteristiky nového cyklu bojů.

Pro proletariát to znamená, že být v protikladu ke kapitálu rovná se být v protikladu k jeho vlastní existenci jakožto třídy. Není tu žádný interní protiklad, jen střet s druhým, docela reálným a autonomním členem vztahu: s kapitálem. V průběhu tohoto cyklu bojů obsahuje praxe třídy proti kapitálu – ve fázi, která vzejde z krize reprodukce celku – schopnost zpochybnit její vlastní existenci jakožto třídy. Jedná se o tutéž strukturu protikladu, která funguje během bojů ohledně mezd a která pak v reprodukci kapitálu

nalézá svůj specifický limit zároveň se svým radikalismem. Vystává-li proletariátu jeho třídní příslušnost v kapitálu jako vnější donucení a nahodilost, pak to pro něj v revoluci, v krizi vzájemného poměru, znamená zajít za každodenní parciální boje, a to na základě těchto bojů a sám. Právě takovou perspektivu nabízí tento cyklus bojů, a to nikoli jako postupné přerůstání, ale jako vyvstálé překonání (viz „Des Luttes Actuelles A la Révolution“, TC č. 13).

Abychom porozuměli tomu, jak vyvstává komunismus, musíme se zaměřit na obsah tohoto zpochybňování existence proletariátu jakožto třídy proletariátem samotným. Třída pak ve svém bytí proti kapitálu nalézá schopnost komunizovat společnost, a přitom se ke své třídní povaze vztahuje jako ke zvnějšněné v kapitálu. Protiklad mezi třídami se stal „podmínkou“ svého vlastního rozřešení v bezprostředním společenském bytí jedince.

Proletariát definovaný ve vykořisťování je rozkladem stávajících podmínek, v nichž je nekapitálem. V tom nalézá obsah svého revolučního konání v podobě komunistických opatření: zrušení vlastnictví, dělby práce, směny, hodnoty.

Právě proto, že je proletariát ve svém protikladném vztahu s kapitálem rozkladem stávajících podmínek, může tento protiklad – vykořisťování – nabrat tuto podobu třídní příslušnosti jako vnějšího donucení v kapitálu. Tato nejzazší struktura protikladu mezi proletariátem a kapitálem je jen tímto obsahem protikladu (proletariát jako rozklad stávajících podmínek na bázi stávajících podmínek) v pohybu, formou tohoto obsahu. Tato strukturace protikladu není rámcem, v němž se pak projeví nějaký neměnný obsah: revoluční podstata třídy, pre-existující definice... Protiklad mezi proletariátem a kapitálem – vykořisťování – se může strukturovat jako odcizenost třídní příslušnosti právě díky tomu, co je v jádru této situace rozkladu stávajících podmínek v protikladném vztahu s kapitálem, čili díky tomu, že se proletariát v protikladu nepotvrzuje, díky skutečnosti, že se v tomto vztahu nepotvrzuje žádný z prvků jeho definice. Tato struktura třídního boje je pak sama o sobě obsahem, tedy praxí. Proletariát se odhaluje jako třída, v níž se rozkládají stávající podmínky, skrze odcizenost své třídní příslušnosti, která se tak stává čímsi, co je třeba překonat. A zároveň vystupuje jako předpoklad tohoto překonání a skýtá mu osu v podobě praxe – v podobě komunistických opatření za revoluce.

Proletariát je rozkladem vlastnictví na základě vlastnictví. Proletariát shledává, že jeho vlastní činnost stojí proti němu v podobě vlastnictví. Na bázi vlastnictví je tak proletariát rozkladem této autonomní formy bohatství. Jakožto negace vlastnictví v jeho niterném poměru k vlastnictví je proletariát nutným předpokladem překonání přivlastňování v podobě majetku, rozkladem objektivitu v opozici k aktivitě jakožto subjektivitě, překonáním protikladné určenosti bohatství jakožto objektivitu a subjektivitu.

Proletariát je rozkladem dělby práce na základě dělby práce. Odcizení, které tato dělba představuje, není jen o tom, že každému je vyhrazen jednostranný rozvoj, ale o tom, že tato restrikce existuje pouze v korelaci s odcizením společenského charakteru lidské aktivity. V kapitalistickém výrobním způsobu dosahuje dělba práce takového stádia, v němž třída může být svým vnitřním rozkladem a v podobě revoluční aktivity předpokladem jejího překonání.

Jako živá práce je proletariát konfrontován se vzájemně propojeným řetězem společenské práce zpředmětněné ve společenském kapitálu. Výrobce nadhodnoty, proletariát, se ke každému kapitálu vztahuje jako k alikvotní části celkového kapitálu. Schopnost proletariátu chovat se k tomuto řetězu jako k celku není způsobena jen tím, že jeho práce jakožto výrobce hodnoty se sama o sobě neváže s žádnou konkrétní výrobou, ale tím že výroba hodnoty znamená kompletní rozvoj dělby výroby. Extrémní dělba práce ve výrobě sice souvisí s konkrétní prací, ale existuje jen proto, že se tato konkrétní práce musí prokázat jako abstraktní práce, jen kvůli dvojaké povaze práce. A tak existence proletariátu jako rozkladu dělby práce na bázi dělby práce, a stejnou měrou jako živé práce vyrábějící hodnotu a něco navíc, mu umožňuje plodit komunismus, protože ze svého postavení může uchopit totalitu lidské aktivity. Navíc

vztah – uvnitř proletariátu – mezi společenskou a průmyslovou dělbou práce mu umožňuje uchopit totalitu lidské aktivity ze stanoviska každé partikulární aktivity zahrnuté v této totalitě. Nejedná se tedy již o otázku pojmání lidské aktivity jako totality, která – skrze reorganizaci výroby, globalizaci nebo hospodářské plánování – jen znovu každou část definovala jako náhodnou součást celku (viz dělba práce v asijském výrobním způsobu nebo tradiční pospolitosti). Schopnost produkovat tuto bezprostřední přítomnost celkového řetězu společenské práce v každé konkrétní aktivitě – a to nikoli jako globalizaci nebo výsledek těchto aktivit – spočívá prostě v tomto dvojím aspektu dělené práce (v kapitalistické výrobě hodnoty každý z těchto aspektů podmiňuje ten druhý). Fakticky to znamená, že lidská aktivita nemá žádný jiný cíl než sebe samu a svůj předmět, na který se aplikuje, a tedy již žádnou vnější účelovost (kapitál, hodnotu, reprodukci vyšší jednoty atd.).

Proletariát je rozkladem směny a hodnoty na základě směny a hodnoty. V systému hodnoty negace hodnoty nutně vede přes její pohyblivou formu: směnu.

První aspekt, kterým je proletariát negací směny na bázi směny, spočíval na směně živé práce za zpředmětněnou práci, směně, v níž kapitalista nakonec dělníkovi dal jen část jeho dříve zpředmětněné práce. Z toho důvodu – proti kapitálu – v sobě proletariát nalézal schopnost – při rušení kapitálu – produkovat lidskou aktivitu jako svůj vlastní proces obrody a také tak s ní nakládat, aniž by měla jakýkoli jiný předpoklad.

Druhý aspekt, kterým je proletariát negací směny na základě směny, spočívá na tom, že kapitál je protikladem v pohybu, v němž se může validovat pouze tak, že prakticky využívá práci povýšenou do řádu společenské práce, ale jen natolik, nakolik tato stojí před svou společenskou povahou jako před vnějším předmětem, a jen v tomto vztahu ji lze určit jako přímo společenskou práci. Charakteristiky akumulace kapitálu – univerzalizace a socializace práce jako antagonismus k práci samotné – skýtají základ pro schopnost proletariátu vytvořit rušením kapitálu situaci, v níž bude veškerá aktivita nalézat smysl sama v sobě, protože jejím předpokladem bude aktivita celé společnosti a ona ji bude koncentrovat.

Proletariát je tedy negací směny na bázi směny, protože směna je afirmací odcizeného společenského charakteru veškeré aktivity, která je tak sama sobě vnější. Proces kapitalistické výroby a vykořisťování může s ohledem na tvorbu hodnoty využít jen společenskou práci, což je protiklad v pohybu, který v kapitalistickém výrobním způsobu konkrétně existuje jako neschopnost živé práce zhodnocovat narůstající masu fixního kapitálu, v němž se zvnějšněně zpředmětnuje její společenský charakter.

Jako třída je proletariát rozkladem třídy. Být rozkladem třídy není nic jiného než rozklad stávajících podmínek, ale tyto rozklady nejsou na stejné rovině. Být rozkladem třídy znamená být rozkladem stávajících podmínek v praxi, v třídním boji – je to rozklad stávajících podmínek, jehož subjektem, revoluční praxí, je tento rozklad v podobě konkrétní třídy. Proletariát se ve své třídní situaci nikdy nepotvrzuje reprodukcí společenského vztahu, jehož je jedním pólem. Proto nemůže triumfovat tak, že se stane absolutním pólem společnosti (viz výše ruská revoluce).

Proti kapitálu, v tom nejbezprostřednějším aspektu své praxe, svého života, proletariát nechce zůstat tím, čím je. A nejedná se o vnitřní rozpor. On skutečně jedná jako třída: aby změnil sám sebe, musí změnit své podmínky. Na této rovině spatřujeme rozklad stávajících podmínek jako akci subjektu, jako praxi kondenzující rozklad stávajících podmínek ve třídě – třídě, která je tímto rozkladem jednoduše proto, že bojuje jako taková. Proletariát jako třída ve svém protikladu ke kapitálu nikdy není sám v sobě pozitivně odhodlaný/rozhodnutý, a proto je rozkladem třídy jedině proti kapitálu a nikoli sám o sobě.

Přináležet ke třídě není ve vztahu k izolovanému jedinci, člověku, sama o sobě odcizením, jakoby se třídní příslušnost mohla klást coby volba. Patřit k třídě, být konkrétním jedincem, je odcizením natolik, nakolik se tím z definice pospolitého bytí nutně postulují antagonistická třída, odtržení od pospolitosti.

Analýza proletariátu jako rozkladu tříd skrze konkrétní třídu je jen o pochopení toho, jak v sobě

proletariát – v daném protikladu – rušením kapitálu nalézá schopnost produkovat komunismus jakožto rozvoj lidství, který nebere ohled na nic z toho, co se vynoří jako limit: autoprodukce lidstva, která jako svůj předpoklad nestaví žádný společenský vztah, jenž by bylo třeba reprodukovat, autoprodukce jako neustálá touha, vášně, ničení a tvorba, které ustavičně kladou jako premisu budoucnost. Stejně, jako jsme v proletariátu – coby konkrétní třídě, která je rozkladem tříd – našli syntézu všech dalších rozkladů, které proletariát představuje (vlastnictví, směny, hodnoty, dělby práce), tak v jeho zrušení jakožto třídy – vyprodukovaném v revoluci – nalézáme pozitivní náplň překonání všech odcizení, které v celé své pestrosti tvoří obsah komunistických opatření podnikaných proletariátem během revoluce.

Bezprostřední společenskost jedince v zásadě znamená zrušení dělby společnosti na třídy, kterýmžto rozštěpením se pospolitost stává jedinci cizí. Pak se můžeme pozitivně zabývat tím, co považujeme za podstatu bezprostředně společenských jedinců, či spíše za podstatu vztahů mezi bezprostředně společenskými jedinci v jejich jedinečnosti (v tomto bodě je vlastní termín „společenský“ nejednoznačný a snad již ani není nutný). Jejich autoprodukce v jejich vzájemných vztazích nikdy neznamena takovou reprodukci, která by byla partikularizací pospolitosti, což ze své podstaty implikuje dělba práce, vlastnictví a třídy. Bezprostředně společenští jedinci s každým předmětem vědomě nakládají jako s lidskou aktivitou a rozkládají předmětnost v toku činností (překonání proletariátu jako rozkladu vlastnictví na bázi vlastnictví); se svojí vlastní aktivitou nakládají jako s konkrétní partikularizací lidské aktivity (překonání proletariátu jako rozkladu dělby práce); za cíl své výroby a svého výrobku – v jejich koincidence – považují prakticky je samé, a to včetně jejich určení, možností provedení a účelnosti (překonání proletariátu jako rozkladu směny a hodnoty); a konečně postulují společnost jako cosi, co se neustále tvoří v poměru mezi jedinci, přičemž každý vztah je premisou své transformace (překonání proletariátu jako rozkladu tříd).

Překonání stávajících podmínek je překonáním zpředmětnění výroby. Komunismus je tedy překonáním veškerých uplynulých dějin. Není to nový výrobní způsob a nemůže nastolit otázku jeho řízení. Je to naprostý rozchod s koncepty jako ekonomika, výrobní síly a zpředmětněné měření výroby. Člověk je předmětnou bytostí (kterou doplňují vnější předměty, které činí svými). Po celé jeho dějiny nabíral nesoulad mezi individuální a společenskou aktivitou (který je dominantním tématem těchto dějin, aniž by to bylo třeba dokazovat nebo abstraktně demonstrovat) formu tohoto předmětného bytí separace (zpředmětnění) od výrobního aktu a výroby, které se stává společenským charakterem jeho individuální aktivity. Separace, odcizení, zpředmětnění – po celé dějiny odtržení aktivity od jejích podmínek – konstituovaly tyto podmínky jako ekonomiku, jako výrobní vztahy, jako výrobní způsob. Protože jako třída je proletariát rozkladem stávajících podmínek kapitalistického výrobního způsobu, aniž by chápal, že závěrem celých dějin je jen a jen tato situace, je ve svém protikladu ke kapitálu předpokladem překonání celých těchto dějin.

Jak může třída jednající striktně jako třída zrušit všechny třídy? Řešení této hádanky nám dávají dějiny kapitalistického výrobního způsobu jakožto protikladu mezi proletariátem a kapitálem. Neukvapujme se však – že je cesta naznačena, ještě neznamena, že jsme dosáhli cíle. Tato hádanka se musí vyřešit v samotných bojích současného cyklu třídního boje.

THÉORIE COMMUNISTE: KDO JSME?

První číslo revue *Théorie Communiste* (TC) vyšlo v roce 1977. Původní skupina, která za ním stála, se dala dohromady v roce 1975. Dříve někteří členové této skupiny vydávali revue *Intervention Communiste* (objevila se dvě čísla v roce 1972 a 1973) a participovali na publikování *Cahiers du Communisme de Conseils* – Zápisníky komunismu rad. Tato publikace redigovaná v letech 1968 až 1973 v Marseille byla silně spojená s ICO (Informations et Correspondance Ouvrière – Dělnické zpravodajství a korespondence, z nichž se následně stali *Échanges et Mouvement* – Výměny názorů a hnutí). Skupina se odtrhla od *Cahiers du Communisme de Conseils*, jakmile se tato začala slučovat s *Révolution Internationale* (Mezinárodní komunistický proud). Následující stručná historie nám dovoluje zčásti se vypořádat s problémy a otázkami, které existovaly na počátku TC.

Začátkem 70. let začala celá tendence, která již byla kritická k historické ultralevici, shledávat jisté aspekty ultralevicové analýzy nedostatečnými, zejména pak její kritiku všech politických a odborových zprostředkování, která dávají formu příslušnosti proletariátu jako třídy ke kapitalistickému výrobnímu způsobu. Uděláme-li bilanci vlny třídního boje na konci 60. let, volání po třídní akci v sobě maskuje zásadní problém: nejde o to znovuobjevit ryzi prosazování se proletariátu. Revoluce, zrušení kapitálu, bude bezprostřední negací všech tříd, včetně proletariátu. Nechtěli jsme však přijmout postoj Invariance, kteří od tohoto postřehu došli až k odmítnutí jakéhokoli třídního náhledu na protiklady stávající společnosti a na revoluci. A nechtěli jsme vzít za svůj ani postoj *Mouvement Communiste* vedeného Jeanem Barrotem, jenž se snažil radikalizovat ultralevicovou problematiku injektováním bordigismu.

Teoretická práce TC (ve spolupráci se skupinou, která vydávala *Négation*) zprvu spočívala v rozpracování konceptu programatismu. Krize na přelomu 60. a 70. let byla první krizí kapitálu za reálného přivtělování práce ke kapitálu. Značila konec všech předchozích cyklů, jejichž bezprostředním obsahem a cílem bylo od počátku 19. století posilování třídy uvnitř kapitalistického výrobního způsobu a její afirmace jakožto třídy produktivní práce skrze uchopení moci a uskutečnění přechodného období. Programatismus prakticky i teoreticky vymezuje celé toto jedno období třídního boje proletariátu. Přestože tuto problematiku z nutnosti renovují, *Échanges* (vydávané v angličtině a francouzštině) setrvávají na téže obecné bázi, což konkrétně znamená, že podle nich musí proletariát v každém boji znovu objevovat sám sebe; revoluce se potom stává procesem bojů, procesem tohoto dobývání třídy.

Ústřední teoretickou otázkou se tak stává: jak může proletariát jednající striktně jako třída tohoto výrobního způsobu ve svém rozporu s kapitálem, uvnitř kapitalistického výrobního způsobu, zrušit třídy a tedy sám sebe, čili zplodit komunismus? Odpovědět na tuto otázku s tím, že se přitom odvoláváme na nějaké to lidství skryté v proletáři nebo na lidskou aktivitu skrytou v práci, neznamená jen, že zabředáme do filozofické bažiny, ale že se vždy vracíme k úvaze, že třídní boj proletariátu může překročit sám sebe jedině natolik, nakolik již vyjadřuje cosi, co samo sebe přesahuje a potvrzuje (setkat se s tím můžeme i v současných teoretických formalizacích „hnutí přímé akce“). Upoceného dělníka nahradil Člověk, ale problém se nezměnil – zůstává jím problém „*aufhebung*“.

Vycházejí z této základny, pustili jsme se do práce na teoretickém redefinování protikladu mezi

proletariátem a kapitálem. Na prvním místě bylo třeba redefinovat tento protiklad jako protiklad, jenž nese komunismus coby své rozřešení a zároveň je reprodukčním a dynamickým protikladem kapitálu. Bylo nutné vytvořit identitu proletariátu jakožto třídy kapitalistického výrobního způsobu a jakožto třídy revoluční, což znamená, že si tuto „revolučnost“ již nepředstavujeme jako přirozenost třídy, která se přizpůsobuje, mizí, obrozuje se podle okolností a podmínek. Tímto protikladem je vykořisťování. Vykořisťováním jakožto protikladem mezi třídami jsme uchopili jejich charakterizaci jako charakterizaci pospolitosti a tedy zároveň jako jejich vzájemný poměr. To znamenalo, že jsme mohli uchopit: nemožnost afirmace proletariátu; protiklad mezi proletariátem a kapitálem jako dějiny; kritiku jakékoli revoluční přirozenosti proletariátu coby definující esence pohřbené či zamaskované reprodukcí celku (autopředpokladem kapitálu). Historizovali jsme protiklad a tak i revoluci a komunismus a nikoli jen jejich okolnosti. Revoluce a komunismus jsou historické produkty cyklů bojů, které zdůrazňují vývoj protikladu. Protiklad mezi proletariátem a kapitálem byl skutečně deobjektivizován, aniž bychom ekonomiku začali považovat za iluzi. Z tendenciálního poklesu míry zisku se stal bezprostřední protiklad mezi třídami a nikoli startér tohoto protikladu, jako tomu bylo vždy u Matticka, ačkoli jeho teorie krizí otevírá cestu k překonání objektivismu.

Vedle prohlubování těchto teoretických předpokladů spočívá práce TC v definování struktury a obsahu protikladu mezi třídami, jenž funguje od konce 70. let a konsolidoval se v 80. letech. Došlo k restrukturalizaci vztahů vykořisťování, čili protikladu mezi třídami, a to je druhá fáze reálného přivtělování.

Extrakce relativní nadhodnoty se stává procesem reprodukce styčné plochy mezi kapitálem a prací, který je pro ni případný, protože neobsahuje žádný prvek, žádný krystalizační bod, žádný kámen úrazu, jenž by mohl být na překážku nutné proměnlivosti a neustálým zvrátům, které potřebuje. Oproti předšlému cyklu bojů restrukturalizace zrušila veškerou specifičnost, záruky, „sociální zabezpečení“, „fordistický kompromis“, dělbu globálního cyklu do národních oblastí akumulace, do fixních vztahů mezi centrem a periferií, do vnitřních zón akumulace (východ/západ). Extrakce nadhodnoty ve svém relativním modu vyžaduje neustálé pozdvižení a rušení všech restrikcí uvalených na bezprostřední výrobní proces, reprodukci pracovní síly a vzájemné vztahy kapitálů.

Restrukturalizace kapitalistického výrobního způsobu nemůže existovat bez porážky dělníků. Byla to porážka identity dělníka, komunistických stran, „reálného socialismu“, odborářství, samosprávy, sebeorganizace. V 70. letech a začátkem 80. let byl poražen celý cyklus bojů v jeho rozmanitosti a rozporech. Restrukturalizace je v zásadě kontrarevoluce. Jejím esenciálním výsledkem je od počátku 80. let zánik identity produktivního dělníka, která se uvnitř kapitalistického výrobního způsobu již nadále nereprodukuje a nepotvrzuje.

Když se již v proměnlivosti kapitalistické reprodukce nedefinuje protikladný vztah mezi proletariátem a kapitálem, proletariát se může proti kapitálu stavět jen zpochybňováním pohybu, v němž se sám reprodukuje jako třída. Proletariát v sobě již nenese projekt reorganizace společnosti jako potvrzení toho, čím je. V protikladu ke kapitálu je – v dynamice třídního boje – v protikladu ke své vlastní existenci jakožto třídy. Takový je dnes obsah třídního boje, o to v něm jde. Taková je základna naší současné práce v podobě nejen analýz vývoje kapitálu, ale neodlučně také bojů, jako byl třeba prosinec 1995 ve Francii, hnutí nezaměstnaných nebo *sans-papiers*,¹ ale také každodenní boje, které sice nejsou tak spektakulární, ale i tak jsou pro tento nový cyklus příznačné.

To, co je na tomto cyklu bojů fundamentálně radikální, je zároveň jeho mezí: existence třídy v reprodukci kapitálu. Tato mez, která je pro nový cyklus bojů specifická, je základem a historicky specifickým obsahem toho, čemu od roku 1995 říkáme „radikální demokratismus“. Jedná se o projev a formalizaci

1) Poznámka překladatele do češtiny: přistěhovalci bez platných dokumentů.

limitů tohoto cyklu bojů. V politické praxi nebo alternativistické perspektivě vztyčuje zánik identity dělníka, aby ratifikoval existenci třídy v rámci kapitálu jakožto sbírku občanů a/nebo výrobců a žádá od kapitálu, aby se této existenci přizpůsobil. V opozici proti němu, ale na stejném základě, se „hnutí přímé akce“ považuje za již nové „neodcizené“ společenské vztahy, které stojí proti kapitálu.

Jelikož začíná z tohoto cyklu bojů, revoluce je překonáním, které tento cyklus vyprodukuje. Revoluce není pokračováním současných bojů, takových jaké jsou, a to z toho prostého důvodu, že revoluce je zrušením tříd. Překonání je momentem, kdy se v třídním boji sama třídní příslušnost stává vnějším omezením uvaleným kapitálem. Jedná se o vnitřně protikladný proces kapitalistického výrobního způsobu. Nejsme ani sirotky, co zůstaly po dělnickém hnutí, ani proroci budoucího komunismu a v mezích se účastníme třídního boje takového, jaký každodenně je a jak produkuje teorii.

ROZHOVOR S ROLANDEM SIMONEM PRO ŠVÉDSKÝ ČASOPIS *RIFF-RAFF*

Tento rozhovor se uskutečnil 18. srpna 2005 v polské Poznani a byl veden ve francouzštině s pomocí anglických tlumočnicků.

RR: Rolande, jsi aktivní ve francouzské skupině *Théorie Communiste*, která existuje od začátku 70. let 20. století. Mohl bys nám stručně říci, jaké byly v té době hlavní důvody pro vytvoření skupiny a jak se celkově vzato za ty roky vyvinula?

RS: Nejlepší odpovědí na tuto otázku je text „*Théorie Communiste: Pozadí a perspektiva*“, který vyšel v *Aufheben* č. 11.¹ Nemá smysl opakovat, co se v textu říká, až na to, že se v něm specifikuje moment, kdy se problematika TC zaměřila na otázku restrukturalizace, tedy: na období kapitálu, které se uzavírá, na cyklus bojů, který končí, a na jiný vztah mezi třídami, který nastupuje. K tomu došlo v roce 1979 v 3. čísle *TC*, kde jsme okamžitě narazili na potíže s definováním této restrukturalizace. Prošli jsme několika přístupy, několika různými druhy definic.

První přístup se příliš soustředil výlučně na proces práce. To bylo na konci 70. let, kdy se do pracovního procesu zaváděly komputery a automatizace. Proto jsme se hodně zaměřovaly na tuto transformaci a definovali jsme restrukturalizaci jako přisvojování společenské síly práce² ve fixním kapitálu, tj. dělba práce, kooperace. Nadále jsme tedy o restrukturalizaci hovořili spíše formalisticky, jako o procesu zhodnocování, který protíná své podmínky v celém jejich rozsahu. Dostávali jsme se tak k čemu, co čím dál víc zahrnovalo celý proces reprodukce. Zejména jsme trvali na transformaci modalit reprodukce pracovní síly a vztahu mezi výrobním procesem a trhem. Zde naši potíže bylo nebezpečí, že se nám rozplyne specifická produktivní práce a vše se tak uvede ve zmatek. Byli jsme na pokraji hereze...

A pak jsme konečně došli k definování restrukturalizace jako zrušení všeho, co může představovat překážku pro proces kapitálu, v němž je sám svým předpokladem, pro jeho plynulost. Tímto přístupem jsme zachovali specifickou proces reprodukce produktivní práce a zároveň jsme si uchovali vidění transformace celého procesu reprodukce. Nechci tu teď dělat výklad o restrukturalizaci, ale ta například znamená rozklad protikladu mezi prací a nezaměstnaností skrze flexibilizaci; ve vztahu k trhu tu je teorie neustálé změny; mizí separovanost akumulace do národních oblastí, končí rozlišování na centrum a periferii, mizí východní blok.

Takže principiálním důsledkem této restrukturalizace je překonání rozporu, který charakterizoval celý předchozí cyklus. To znamená rozporu mezi na jedné straně pracovní silou, která vzniká, reprodukuje

1) Poznámka překladatele do češtiny: V češtině tato prezentace existuje pod názvem *Théorie Communiste: Kdo jsme?* (kterýžto překlad má blíže k francouzskému originálu) na www.knihovna.wordpress.com.

2) Poznámka překladatele do angličtiny: „Společenská síla práce“ a „společenská pracovní síla“ jsou termíny, které se objevují ve francouzském vydání *Kapitálu* (kapitola 13, těsně před poznámkou pod čarou číslo 13), ale do angličtiny (poznámka překladatele do češtiny: stejně jako do češtiny) se překládají jako „společenská produktivní síla práce“ a „produktivní síla společenské práce“. Domnívám se, že francouzské vydání má blíž k německému originálu, a proto v celém rozhovoru používám „společenská pracovní síla“.

je se a je využívána kapitálem stále společenštějším a kolektivizovanějším způsobem, a zároveň formou přisvojování si této společenské/kolektivní pracovní síly kapitálem, které se v jistém bodě vyjevuje jako limitované. Jako překážka se například vyjevuje na rovině pracovního procesu, a to v problémech, které vyvstávají z výrobní linky, a na rovině reprodukce v krizi sociálního státu. Kapitál tedy vytvořil společenskou pracovní sílu, která se stala překážkou pro zhodnocování. Tedy, protože formy této společenské síly kostnatí (třeba v podobě odporu na lince, problémů se sociálním zabezpečením), kapitálem socializovaná reprodukce pracovní síly se v jistém bodě stává překážkou pro jeho zhodnocování. V předchozím cyklu bojů se tato antagonistická situace manifestovala jako dělnická identita, která byla základem všech determinant předchozího cyklu. Dělnická identita, která se navíc potvrzovala reprodukcí kapitálu v hiátu, který existoval mezi touto společenskou silou stvořenou kapitálem a formami, kterými si ji přisvojoval. A právě tento stav restrukturalizace zrušila.

RR: Inspirovali jste se kromě Holandsko-německé levice nějakými jinými teoretickými tradicemi, třeba operaismem/autonomistickým marxismem nebo snad Regulační školou? A jak může být užitečný (nebo neúčinný) Bordiga a Italská levice?

RS: TC je zásadně spojena s Holandsko-německou levicí. Když se vrátím zpět k první otázce, lidé, kteří TC zakládali, vyšli z tradice komunismu rad. Náš vztah k ultralevici jsme vysvětlili v *TC* č. 14 a já mohu uvést definici ultralevice, kterou jsme formulovali:

Ultralevicovou můžeme nazvat každou praxi, organizaci a teorii, která klade revoluci jako afirmaci proletariátu. Přitom se za afirmaci považuje kritika a negace všeho, co definuje proletariát v jeho poměru s kapitálem a státem a ty jsou nahlíženy jen jako integrující mediace. V tomto smyslu je ultralevice rozpor v pohybu. Proč? Protože revoluce se musí střetnout právě se silou třídy jakožto třídy kapitalistického výrobního způsobu. Pro ilustraci: v tom tkví tragédie německé revoluce. Protože na jednu stranu tato afirmace nalézá v její síle své vlastní ospravedlnění a svůj *raison d'être*. Na druhou stranu je to totéž bytí v kapitálu, které, protože je bytím pro kapitál, musí požadovat svoji autonomii, aby se stalo bytím pro sebe. To je nejzazší bod, kde málem můžeme nalézt možnost formulování revoluce jako autonegace proletariátu. Ale na své vlastní bázi nemůže ultralevice dojít dál. Je jako Mojžíš před zaslíbenou zemí.

Co se Italské levice týče, tato schopnost málem uvidět revoluci jako vymazání tříd, která je u Německo-holandské levice čímsi velice významným, u Italské levice téměř neexistuje – jen v hodně marginálních textech, které zůstávají víceméně utajené. Její přístup totiž k tomuto bodu ani dojít nemůže.

Operaismo. Občas přebíráme jisté formulace, které *operaismo* používá, jako třeba ústřední postava dělníka a třídní kompozice. Používáme je ale jako evokující obrazy a ne jako striktní teoretické kategorie. Než vznikla TC, měli jsme na začátku 70. let časopis, který se jmenoval *Komunistická intervence*, a jedna z prvních věcí, které jsme napsali, byla kritika konceptu politické mzdy. Tím chci říci, že podle mého soudu se *operaismo* nikdy fakticky nerozešel se svými kořeny, které měl v italské levici [mainstreamové levici jako třeba komunistická strana, CGT – *Rolandova poznámka*]. Polemicky bychom *operaismo* mohli definovat jako radikální syndikalismus doufající v politický zázrak. Domnívám se, že ta „deobjektivizace“, o kterou se pokoušeli, nebyla nic jiného než změna hlediska. Jenže věc se nezmění jen proto, že my jsme změnili stranu, ze které se na ni díváme. Co se vzájemného poměru mezi proletariátem a kapitálem týče, nikdy tento poměr nechápali jako totalitu. Pro ně pořád zůstal interakcí.

Ohledně Regulační školy. I od ní si bereme určité výrazy a dokonce určité analýzy jako třeba fordismus, krize fordismu. Ale i když přebíráme výraz „fordismus“, jsme proti představě o distribuci/dělení výnosů z produktivity. Nejedná se o dělení výnosů z produktivity, ale o transformaci v hodnotě pracovní síly. I hodnota práce je definována historicky a transformace kapitálu pak proměňuje tento historický

charakter hodnoty. V regulacionismu se skrývá metodologická past: princip chápání skutečnosti, který se konstruuje *ex-poste*, je přeměněn v princip *ex-ante*. Regulacionismus se neomezuje na princip interpretace ekonomických procesů, ale tuto koherenci, která je principem pochopení, propůjčuje kapitalistickému výrobnímu způsobu jako jemu vlastní skutečnost. Tato kritika Regulační školy by nebyla moc zajímavá, kdyby zůstala pouhou kritikou, ale vidíme, že se v současných teoretických projevech tato past reprodukuje. Restrukturalizace není chápána jako reálně existující kapitalismus a jako to, co ho jakožto systém ustavuje, a místo toho se v definování restrukturalizace chybně hledá co největší možná koherence (mezi ekonomickými procesy). Otevřeně, domnívám se, že tohle je Dauvého chyba, když se pouští do otázky restrukturalizace.

Dalším důležitým vlivem pro nás byla Situacionistická internacionála. Byli jedni z prvních, kdo dokázal o revoluci mluvit jako o zrušení všech tříd. Činili tak ale s celou řadou rozporů. Předně zároveň mluvili o dělnických radách a rovněž řešení hledali skrze diskurs potlačení a uskutečnění umění. Myslím, že SI dovedla programatismus k bodu, kdy explodoval. Kupříkladu ve dvojaké definici proletariátu, kterou situacionisté předkládali: sami sebe chápali právě jako „staré dělnické hnutí“ a dokonce se k tomuto dědictví hrdě hlásili, ale zároveň předkládali alternativní aspekt definice proletariátu jakožto všechny, kdo nemají nad svým životem žádnou kontrolu, a ví to. A teorie proletariátu a jeho reprezentace jim umožnila umístit do kategorie reprezentace vše, co mohlo být existencí třídy uvnitř kapitálu, a tak vytvořit jakýsi vnitřní rozpor v proletariátu, kterým se vysvětlovalo, proč může překonat sám sebe jako třídu. Jednalo se o ten nejzazší možný bod, kam až se v rámci programatismu SI dalo zajít. Tento explozivní bod demonstruje Debordova neschopnost udržet pohromadě svoji teorii spektaklu. Pořád se snaží říci, že spektakl není maska, není to iluze, nýbrž je to skutečnost. Jenže odkud pak může přijít překonání (revoluce)? Podle mého se Debord v celé *Společnosti spektaklu* potýká právě s tímto problémem. Protože uvnitř teorie spektaklu podle SI je teorie, kterou můžeme označit za vulgární, teorie iluze. Tento přístup zastupuje Vaneigem, Theo Frey a Jean Garneau a tuto teorii v Debordově knize nenajdeme. A v tom je celý jeho problém: Debord nechce ze spektaklu udělat masku nebo iluzi. Ve skutečnosti ale SI prakticky fungovala s onou vulgární teorií.

A co se týče Italské levice... Jak jsem řekl, moc jsme si toho z ní nevzali. Samozřejmě její kritiku Německé levice, kritiku revoluce jako samosprávy a její důraz na obsah revoluce jakožto zrušení hodnoty a námezdní práce. Je to ale kritika, která zůstává leninistickou v tom smyslu, že se dál mluví o státním plánování a přechodném období. Dalším důležitým bodem je kritika demokracie. Je to ale kritika, která zůstává formální a dokonce abstraktní, čímž chci říci, že kritizuje občana pouze jako formu založenou na existenci hodnoty a zboží – nejde až k samotnému fetišismu kapitálu. Protože jen ve fetišismu kapitálu je tento jedinec směny, hodnoty a zboží, který je demokratickým jedincem, pojat v rámci fetišismu prvků výrobního procesu, neboť ten je samotným fetišismem kapitálu, čímž se teprve vysvětluje, jak můžeme v demokracii – ve fungování demokracie – objevit pod těmito fetišizovanými formami třídu.

Dalším tématem Italské levice je kritika antifašismu, ale tu nalézáme i u Německé levice, a to téměř totožnou.

A pak teoretici, kteří jsou pro nás důležití:

Lukács... se svojí teorií zvěcnění, kterou občas používáme k definování procesu kapitálu, v němž podmiňuje sám sebe, protože mezi oběma koncepty je vztah.

Korsch... především, když schází z cesty a dělá chyby, protože právě tehdy je nejzajímavější – například v *Tezích o marxismu*. Protože v nich stejně jako někteří další teoretici vidí meze, slepou uličku programatismu, ale v tomto ohledu je na hraně opuštění jakékoli teorie třídy.

A je tu i Mattick... se svými ekonomickými texty. Jinak ve svých politických textech zůstává na té nejklašičtější rovině ultralevice. Ale jeho ekonomické texty jsou zásadní, především pak jeho kritika *Aku-*

mulace kapitálu od Rosy Luxemburgové, kde tvrdí, že krize je tendencí zisku klesat – není otázkou trhů ani otázkou realizace.

A nakonec s velkou obezřetností... Althusser a jeho kritika hegelíánského marxismu a jeho kritika humanismu. Domnívám se, že v tomto ohledu je Althusser, Balibar a občas Ranciére zásadní. To ale neznamená, že přebíráme jeho teorii epistemologického zlomu nebo, že marxismus pojmáme jako vědu. Z kritiky humanismu se ale můžeme hodně naučit.

RR: Jak chápeš vztah mezi „revolucionáři“/teoretickou skupinou, jako je ta tvá, na jedné straně a dělnickou třídou a jejími boji na straně druhé?

RS: Domníváme se, že třídní boj je nutně teoretický. Každý boj plodí teorii. Samozřejmě, že musíme rozlišovat mezi teorií ve velkém smyslu toho slova, který tu mám na mysli, a teorií v omezeném slova smyslu, která je produktem hrstky lidí někde v nějaké skupině. V tom velkém slova smyslu jde o to, že proletariát si vždy uvědomuje, co dělá, a nazývám-li toto vědomí teoretickým, tak proto, že nemůže být sebeuvědoměním. A toto vědomí vždy prochází přes vědění kapitálu, prostřednictvím kapitálu. A právě proto, že prochází přes jiné vědomí, nemohu ho nazvat sebeuvědoměním, a proto mu říkám teoretické vědomí. Toto teoretické vědomí, které existuje v celkovém pohybu protikladu ke kapitálu, končí v reprodukci kapitálu. A právě v tu chvíli se artikuluje teorie v omezeném slova smyslu. Tato omezená teorie se stává kritikou skutečnosti, že vědomí protikladu končí v reprodukci, v procesu kapitálu, v němž kapitál předpokládá zase kapitál. V tomto smyslu je teoretická produkce – ve vší své rozmanitosti a nesouroodosti – stejně tak součástí třídního boje jako každá jiná aktivita, která tvoří třídní boj. V tuto chvíli otázka „Co dělat?“ ztrácí jakýkoli význam, protože už se nesnažíme v bojích intervenovat jako teoretici nebo jako militanti s hotovou teorií. To znamená, že jsme-li osobně zapojeni do nějakého konfliktu, fungujeme na stejné rovině jako všichni ostatní. A byť nezapomínáme na to, co děláme mimo tento konflikt, způsob, kterým na to nezapomínáme, je vědomí, že boj, v němž se nacházíme, sám přepracovává, reformuluje a plodí teorii. Domnívám se, že právě takto můžeme být v boji, aniž bychom zapomínali na to, co děláme mimo něj: ve schopnosti vidět sám boj jako to, co produkuje teorii. Tím chci říci, že teorie nikdy nemůže prvně existovat jako projekt nebo jako hotové poznání. Například během stávek v roce 2003 jsem se poměrně markantně účastnil stávkového výboru na svém pracovišti. A to mi dalo příležitost vidět, jak byly všechny ty pozice občanství a radikálního demokratického nutnou formou, kterou boj nabral, a jen skrze porozumění této nutnosti je lze podrobit kritice a ne se jen jednoduše postavit proti nim, protože jsou prostě falešné.

Ale abych se ještě vrátil k předchozímu bodu: co mám na mysli tím, že proletariát není bezprostředním sebeuvědoměním? Že sám sebe nezná jednoduše na své vlastní bázi, ale jen a pouze v kapitálu a prostřednictvím kapitálu. Totéž bychom mohli říci o buržoazii. Rozdíl je v tom, že je to kapitál, kdo si přivtěluje práci, a nikoli naopak, což znamená, že sebeuvědomění buržoazie se v tomto protikladu skutečně může stát sebeuvědoměním, protože integruje svůj opak do svého vlastního pólu, což nikdy nemohlo být a není případem proletariátu.

RR: Zdá se, že v diskusi mezi Aufheben a TC byla patrně překážkou vaše historická periodizace kapitalismu na základě konceptů formálního/reálného přivtělování práce ke kapitálu – zejména idea druhé fáze reálného přivtělování. Můžeš stručně vysvětlit, na jakém základě dělíte různé fáze a také, v čem je kontinuita a rozdíly mezi tím, jak tuto terminologii používáte vy a jak ji používal Marx?

RS: Tato otázka obsahuje tři témata. Prvním je otázka periodizace. Druhým je, proč se tato periodizace stala překážkou ve vztahu k Aufheben. Třetím tématem je otázka vztahu k Marxovým kanonickým tex-

tům a definici formálního a reálného přivtělování.

1. Ohledně otázky periodizace vás mohu odkázat na diskusi s Aufheben, kde se rozebírá restrukturalizace, změny a proč, k nim došlo. A stejně tak se mohu odkázat na svoji odpověď na první otázku, kde jsem vysvětloval, jak jsme prvně definovali restrukturalizaci a jaké jsme s tím měli potíže.

2. Otázka periodizace nebyla překážkou. Dokonce byla ve vztahu k Aufheben stěžejním bodem diskuse. Podle mého se s Aufheben stalo to, že stěžejní bod periodizace skrýval jiný bod a právě *ten* se stal překážkou. Tímto skrytým bodem, tímto jiným bodem, bylo definování současného cyklu bojů, autonomie, sebeorganizace a právě o to šlo. Připustit si, že námi navrhovaná periodizace zpochybňuje tyto politické body a ne jen nějaké teoretické, obecné a abstraktní otázky ohledně periodizace kapitálu. Rovněž zpochybnila určité pojetí revoluce jakožto subjektu navracejícího se k sobě, určité humanistické pojetí revoluce. Otázka periodizace se tak stala překážkou jen proto, že položila na stůl všechny otázky autonomie, subjektu navracejícího se k sobě samému a sebeorganizace, což se nakonec ukázalo v posledních výměnách názorů s Aufheben a to byl také faktický základ diskuse.

3. Připadá mi, že v Marxových pojednáních o reálném přivtělování je neustálá dvojznačnost. Reálné přivtělování se zakládá na teorii relativního modu vysávání nadhodnoty. Spočívá tedy v rozvoji strojů a zvyšování produktivity. Zároveň ale relativní nadhodnota může existovat jen tehdy, pokud se zboží, které vstupuje do reprodukce pracovní síly, samo vyrábí kapitalistickým způsobem. V tomto smyslu tedy reálné přivtělování nelze definovat jednoduše na základě transformace výrobního procesu. V tomto smyslu, v němž pojem reálné přivtělování implikuje to, čemu říkám (není to zrovna excelentní formule) kapitalistická společnost, což znamená začlenění reprodukce práce do samotného cyklu kapitálu a dokonce i transformaci konfliktu kapitál-práce v dynamiku kapitálu. A to historicky nepřišlo s objevem stroje, a proto se zdá, že definice reálného přivtělování je v Marxových textech zcela dvojznačná. Marx patřil do své epochy a fakt, že již tehdy tuto dvojznačnost vnímal, je sám o sobě mimořádný, ale víc od něj chtít nemůžeme. *La plus belle fille ne peut donner quo ce qu'elle a...*³

RR: Pro tento letní tábor sis do workshopu připravil text „Komunizace versus sebeorganizace“. Můžeš nám něco málo povědět o něm⁴ a také o tom, co podle tebe vzejde z diskusí ve workshopu?

RS: Tento text je v problematice Théorie Communiste čímsi tak trochu novým. V tomto textu i skrze zdejší diskuse je Théorie Communiste v procesu, který ji činí trochu optimističtější. Tím chci říci, že až donedávna jsme se domnívali, že jako dynamiku tohoto cyklu bojů lze definovat fakt, že proletariát sám sebe zpochybňuje ve svém vztahu ke kapitálu, kterýžto fakt se zcela mate s otázkou konání jakožto třída, které je limitem tohoto cyklu bojů. Takže až doteď jsme v našem nahlížení bojů viděli koncept limitu jako téměř totožný s konceptem dynamiky. V tomto textu se však objevuje odluka obou konceptů. Rozvíjí se na základě několika příkladů pod titulkem „předzvěst ruptury“.

Tato ruptura se ohlašuje množením odluk uvnitř třídního boje. Jednat jako třída, bojovat jako třída je současným limitem třídního boje, ale toto konání je na jednu stranu reprodukcí kapitálu a mzdových bojů uvnitř kategorií kapitálu a na stranu druhou je zpochybňováním existence proletariátu jakožto třídy jím samým, a to uvnitř jeho rozporu s kapitálem. Toto odloučení těchto dvou stran je odloučením limitu od dynamiky.

RR: Poslední otázka se týká vztahu vaší skupiny ke Gillesovi Dauvému. V roce 2004 jsme vydali kni-

1) „Ani ta nejkrásnější dívka nemůže dát víc, než má.“

2) Théorie Communiste, *Sebeorganizace je prvním aktem revoluce, aby se následně stala překážkou, kterou revoluce musí překonat*, příloha k Théorie Communiste č. 20, 2006. (Poznámka SSK: česky na www.kknihovna.wordpress.com)

hu švédských překladů různých textů od Dauvého, včetně „Kapitalismu a komunismu“, „Leninismu a ultralevice“ a „Když povstání umírají“. Předtím jsme rovněž přeložili text „Proletář a práce: příběh jedné lásky?“, který je implicitní kritikou TC. A v posledním čísle našeho magazínu jsme uveřejnili korespondenci mezi členy naší redakce a Dauvé, která se hodně točila kolem TC. Proto je teď podle nás jedině fér zeptat se, jak ty vidíš neshody mezi vaší skupinou a Dauvé?

RS: Předně, přeme-li se tolik s Dauvé, tak proto, že toho máme také hodně společného, například termín komunizace a touhu dosáhnout se syntetického porozumění naší době, ptaní se po vztahu mezi přeměnou kapitálu a třídním bojem atd. A protože obě strany mají přístup, který bych označil za teoretický, můžeme se tolik dohadovat. Přesto zásadní neshodou s Dauvé je jeho koncepce neměnnosti komunismu jakožto aspirace na lidskou pospolitost. Domnívám se, že tuto Dauvého koncepci – invariantní aspiraci na lidskou pospolitost – ve skutečnosti mohu nazvat dělnickou revolucí s lidskou tváří z doby na přelomu 60. a 70. let. Je to představa, která odpovídá specifickému období dějin, a Dauvé ji považuje za invariantní komunismus. S touto problematikou souvisí otázka determinismu a otázka revoluce jakožto svobodné aktivity. Dauvé například říká, že znamená-li komunismus vzít naše životy do vlastních rukou, k čemu by byla revoluce, k níž jsme dotlačeni sami sobě navzdory? A právě tento druh frází pro mne nemá žádný smysl a souvisí s problematikou komunismu jakožto více či méně věčné aspirace na lidskou pospolitost, protože jsem-li k něčemu tlačěn jako proletář, nejsem k tomu tlačěn sám sobě navzdory. A od tohoto fundamentálního bodu se odvozují všechny další neshody mezi TC a Dauvé, protože od chvíle, kdy definujeme, že za vším stojí aspirace na komunismus, nemá periodizace kapitalistického výrobního způsobu žádný smysl. Takže teď můžeme říci, že kapitál je stejný, jako byl v roce 1860, což Dauvé říká a což je podle mého naprostá pravda, ale zcela neužitečná, protože od té chvíle se veškerá periodizace kapitálu stává prostou záležitostí kombinací v daných momentech a jakýkoli pokus periodizovat kapitál se tudíž odsuzuje jako deterministický.

Dalším důsledkem tohoto pojetí komunismu, které je vlastně pojetím z přelomu 60. a 70. let, je nemožnost pochopit kapitál po fordismu. Takže, jak jsem řekl ve vztahu k Regulační škole, nemožnost pochopit, že reálně existující restrukturalizace je restrukturalizací s velkým R. Žádná vzorová restrukturalizace totiž neexistuje. Jelikož TC opustila všechny teorie o komunismu jako revoluční podstatě proletariátu nebo jako lidské aspiraci na pospolitost, je to jen TC, komu se klade otázka, „a jak k němu dojde?“. Zdá se, že všechny ostatní teoretické produkce jsou ze zodpovězení této otázky omluveny. A my se jich neptáme, protože ať už věří v revoluční podstatu nebo v aspiraci na lidskou pospolitost či v nějakou formu, jako třeba v sebeorganizaci, která se tehdy nebo ondy ukáže jako triumfální, řešení už mají, a proto také mají na zodpovězení otázky „a jak k němu dojde?“ omluvenku. Protože ony už odpověděly právě samotnou formulací, tou jejich revoluční podstatou nebo aspirací na lidskou pospolitost či velkou dějinnou klenbou odcizení. A protože TC si neodpověděla už v otázce, můžeme si tuto otázku skutečně položit a ať na ni odpovíme jakkoli, budeme vždy obviňováni z determinismu, protože bereme v úvahu dějiny. Tudíž tím, že jsme odstranili všechny tyto formulace, jsme si ztížili život, protože nám nezbylo nic než vykořisťování jako rozpor mezi proletariátem a kapitálem, jejich vzájemný předpoklad a dějiny kapitálu jakožto dějiny tohoto rozporu. A jedině s tím můžeme pracovat.

Nějaký normativní postoj ve vztahu k revoluci je tedy pro nás nemyslitelný. Komunismus a revoluce jsou dějinnými produkty. Když máte normativní postoj, můžete ve vztahu k procesu třídního boje říci, že tuhle nebo onde něco schází – všechna ta „měly udělat tohle“ nebo „neudělali tohle“, která máme v textu „Když povstání umírají“. Což znamená, že víte, jaká musí revoluce být. A to, co víte o tom, jaká musí revoluce být, je aplikovatelné na každou epochu. Řeknete, že povstalci v roce 1848 nedokázali jednat tak či onak, němečtí dělníci v letech 1919/1920 měli udělat to či ono a když se pokoušíte porozumět tomu,

co dělali v podmínkách, za jakých to dělali, *to* o sobě a pro sebe, okamžitě vás obviní z determinismu. V tomto bodě se problém determinismu zdá být rozřešen, protože jsme udělali vše, abychom zabránili nastolení problému dějin. Čímž chci říci, že jsme eliminovali proces vývoje, samotné dějiny. A dle mého názoru, právě v tomto bodě se člověk dostává na pozici, která je opravdu deterministická. Protože nečekáme na nic než na příchod shody okolností. Veškerý determinismus se umísťuje do revoluční esence proletariátu a dějiny jsou tu nadále jen od toho, aby čas od času vyjevily odklon reality – momentu nebo pohybu – od modelu. Samozřejmě, že lze tak jako Dauvé a Nesic uvádět spousty příkladů, když ale čtete třeba „Proletář a práce: příběh jedné lásky?“, pozoruhodné je, že ony příklady jsou zcela jasně chronologicky seřazené, ale i kdyby byly v jakémkoli jiném pořadí, na této demonstraci by to absolutně nic nezměnilo.

A ještě, abych tuto otázku uzavřel, je tu rovněž velké nedorozumění ohledně způsobu, kterým prezentujeme možnost komunizace: když říkáme, „teď se revoluce takto jeví,“ rozhodně neříkáme, „konečně se jeví tak, jak se vždycky jevit měla,“ a ani neříkáme, že kapitál místo proletářů rozřešil jejich problémy, protože aby něco takového bylo představitelné, musely by ty problémy existovat už před restrukturalizací a determinovat už předchozí období. Ale například problém nereálnosti programatismu, nastolený poslední restrukturalizací, nebyl problémem během samotného období programatismu, kdy byl programatismus právě kurzem revoluce, a jestliže kapitál problém programatismu rozřešil, nesmíme zapomínat, že se tak stalo v restrukturalizaci, tedy v kontrarevoluci, takže ono rozřešení vzniklo *proti* proletářům a nikoli jako dar od kapitálu. A dnes problematika revoluce jakožto komunizace vyvolává stejně strašné problémy, jako byly problémy programatismu, protože když je to konání jako třída, co se stává samotným limitem třídního boje, a revoluci můžete provést jen v tomto konání a skrze něj, máte zatraceně velké problémy.

Théorie Communiste

Komunistická teorie

Z anglických originálů
Communist Theory,
Théorie Communiste: Who We Are a
Riff-Raff Interview with Roland Simon,
které vyšly na stránkách www.libcom.org,
www.theoriecommuniste.org a
www.riff-raff.se
přeložil v letech 2010-2011 Starý Krtek.
Publikaci redigoval v roce 2011 Starý Krtek.
Vydal Samizdat Starého Krtka v dubnu 2011
jako svoji 2. publikaci.
Vydání první.
www.kknihovna.wordpress.com
samiknisk@gmail.com

„Fundamentálním problémem, k němuž se veškerá teoretická produkce musí vracet, jemuž musí čelit a jehož řešení musí nalézt, je tento: jak může proletariát – jednající striktně jako třída kapitalistického výrobního způsobu, ve svém protikladu s kapitálem uvnitř tohoto výrobního způsobu – zrušit kapitál a tudíž všechny třídy, tudíž i sám sebe; tedy, tak řečeno, zplodit komunismus?“

Théorie Communiste

Tato publikace je sborníkem tří textů, které mají posloužit čtenáři k seznámení s historickým pozadím a základními teoretickými postuláty francouzské skupiny Théorie Communiste. *Komunistickou teorii*, v níž TC prezentuje svá teoretická východiska, napsala pro skupinu „mladých Lyoňanů“, kteří prováděli „teoretickou reflexi Německé a Italské levice“, a vyšla poprvé v *Théorie Communiste* číslo 14. Doplněn je o text *Théorie Communiste: Kdo jsme?*, v němž tato skupina stručně představuje sama sebe. A na konci naleznete rozhovor se členem TC, Rolandem Simonem, který v roce 2005 uskutečnili švédští soudruzi z kolektivu okolo časopisu *Riff-Raff*.

**SAMIZDAT STARÉHO KRTKA
2011**